

**CURTEA SUPREMĂ
DE JUSTIȚIE**

**SUPREME COURT
OF JUSTICE**

Nr. 15
din 27 ianuarie 2025

Curtea Constituțională a Republicii Moldova
mun. Chișinău, str. A. Lăpușneanu, 28

Pe rolul Curții Supreme de Justiție se află cauza de contencios administrativ nr. 3-32/24, inițiată în urma contestației depuse de în cauza de contencios administrativ, intentată la contestația depusă de către Mariana Ursachi împotriva Consiliului Superior al Magistraturii privind anularea hotărârii Consiliului Superior al Magistraturii cu privire la Raportul Comisiei de evaluare externă a judecătorului Curții Supreme de Justiție, Mariana Ursachi, nr. 668/41 din 2 decembrie 2024 și dispunerea, reluării procedurii de evaluare de către Comisia de evaluare, încasarea cheltuielilor de judecată.

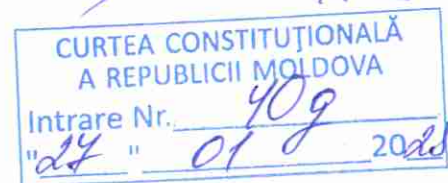
La data de 09 ianuarie 2025, Mariana Ursachi a înaintat o cerere prin care a solicitat ridicarea excepției de neconstituționalitate a art. 6, alin. (1), lit. „b” în cumul cu alin.(6) din Legea nr. 65 din 30.03.2023; art. 7, alin. (1), lit. e) din Legea nr. 65 din 30.03.2023 în cumul cu textul art. II „în sensul literei e), membrul comisiei de evaluare trebuie să nu fi făcut parte dintr-un partid politic din Republica Moldova în ultimii 3 ani” din Legea nr. 180 din 07.07.2023; art. 11, alin. (3) în partea perioadei de evaluare, din Legea nr. 65 din 30.03.2023; art. 11, alin. (3) în cumul cu prevederile art. 17, alin. (2) din Legea nr. 65 din 30.03.2023; art. 17, alin. (4) și (5) din Legea nr. 65 din 30.03. 2023.

Anexă:

1. Sesizarea cu privire la ridicarea excepției de neconstituționalitate.
2. Încheierea din 13 ianuarie 2025 a Curții Supreme de Justiție.

Președinte interimar
al Curții Supreme de Justiție

Stela Procopciuc

CURTEA CONSTITUȚIONALĂ A REPUBLICII MOLDOVA

str. Alexandru Lăpușeanu nr. 28,
Chișinău MD 2004, Republica Moldova

SESIZARE

prezentată în conformitate cu art. 25 lit. g) din Legea nr. 317-XIII din 13 decembrie 1994 cu privire la Curtea Constituțională și articolele 38 alin. (1) lit. g) și 39 din Codul Jurisdicției Constituționale nr. 502-XIII din 16 iunie 1995

A. Autorul excepției de neconstituționalitate

Mariana Ursachi, judecător al Curții Supreme de Justiție, suspendat de drept

, Email: , tel:

Domiciliată în

B. Informații pertinente despre cazul dedus judecării instanței de drept comun.

Prin Decretul Președintelui Republicii Moldova nr. 1447-III din 08 septembrie 2003, Mariana Ursachi, a fost numită în funcția de judecător la Judecătoria Hâncești, pe un termen de 5 ani.

Prin Decretul Președintelui Republicii Moldova nr. 2134-III din 08 decembrie 2004, doamna Mariana Ursachi, a fost numită în funcția de judecător la Judecătoria sectorului Centru, municipiul Chișinău, iar prin Decretul Președintelui Republicii Moldova nr. 1862-IV din 30 septembrie 2008, a fost numită în funcția de judecător până la atingerea plafonului de vârstă.

Conform Hotărârii Plenului Consiliului Superior al Magistraturii nr. 819/33 din 03 noiembrie 2015, doamna Mariana Ursachi, a fost desemnată în calitate de membru în Consiliul Institutului Național al Justiției.

Prin Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova nr. 83 din 27 aprilie 2016, doamna Mariana Pitic, a fost numită, prin transfer, în funcția judecător la Curtea Supremă de Justiție până la atingerea plafonului de vârstă de 65 ani.

La 06 noiembrie 2024 Comisia de evaluare a remis în adresa Consiliului Superior al Magistraturii Raportul din 05 noiembrie 2024 de evaluare externă a judecătorului Curții Supreme de Justiție Mariana Ursachi. Potrivit raportului de evaluare, Comisia a conchis că subiectul nu îndeplinește criteriul de integritate financiară stabilit la articolul 11 alin. (3) lit. a) din Legea nr. 65/2023 și a propus ca acesta să nu promoveze evaluarea externă.

Prin Hotărârea Consiliului Superior al Magistraturii cu privire la Raportul Comisiei de evaluare externă a judecătorului al Curții Supreme de Justiție, Mariana Ursachi, nr. 668/41 din 02 decembrie 2024 s-a hotărât: „1. Se acceptă Raportul cu privire la evaluarea externă a judecătorului Curții Supreme de Justiție Mariana Ursachi și se constată nepromovarea evaluării. 2. Se eliberează din funcție judecătorul Curții Supreme de Justiție, Mariana Ursachi în temeiul art. 17, alin. (4) din Legea nr. 65/2023. 3. Se decade Mariana Ursachi din dreptul de a exercita funcția de judecător timp de 7 (șapte) ani, din data rămânerii definitive a hotărârii Consiliului Superior al Magistraturii. 4. Se informează Autoritatea Națională de Integritate că Mariana Ursachi nu are dreptul de a exercita funcții de demnitate publică timp de 7 ani, din data rămânerii definitive a hotărârii Consiliului Superior al Magistraturii. 5. Se lipsește Mariana Ursachi de dreptul la indemnizația unică de concediere.”

În conformitate cu prevederile art. 53 din Constituția Republicii Moldova, art. 18 alin. (2)¹ din Legea nr. 65/2023, și art. art. 20, 21, 22, 23, 29, 30, 36, 38-39, 189, 219, 206, 224 și 225 Codul administrativ Ursachi Mariana a înaintat o acțiune în contencios administrativ la Curtea Supremă de Justiție prin care a solicit să fie pronunțată în contradictoriu cu Consiliul Superior al Magistraturii o decizie judecătorească prin care să se dispună **anularea Hotărârii Consiliului Superior al Magistraturii cu privire la Raportul Comisiei de evaluare externă a judecătorului al Curții Supreme de Justiție, Mariana Ursachi, nr. 668/41 din 02 decembrie 2024 și dispunerea, reluării procedurii de evaluare de către Comisia de evaluare.**

C. Obiectul sesizării.

1. Declararea neconstituționalității prevederilor art. 3, alin.(2) lit. „b” și alin. (3), art. 4 alin. (5) din Legea privind evaluarea externă a judecătorilor și a candidaților la funcția de judecător al Curții Supreme de Justiție, nr. 65 din 30.03. 2023.
2. Declararea neconstituționalității prevederilor art. 6 alin. (1) lit. „b” în cumul cu alin.(6) din Legea privind evaluarea externă a judecătorilor și a candidaților la funcția de judecător al Curții Supreme de justiție, nr. 65 din 30.03. 2023.
3. Declararea neconstituționalității prevederilor art. 7 alin. (1) lit. e) Legea nr. 65 din 30.03. 2023, în cumul cu textul art. II „în sensul literei e), membrul comisiei de evaluare trebuie să nu fi făcut parte dintr-un partid politic din Republica Moldova în ultimii 3 ani” din Legea nr. 180 din 07.07.2023
4. Declararea neconstituționalității prevederilor art. 9 din Legea nr. 65 din 30.03. 2023.
5. Declararea neconstituționalității prevederilor art. 11 alin. (3) în partea perioadei de evaluare, din Legea nr. 65 din 30.03. 2023.
6. Declararea neconstituționalității prevederilor art. 11 alin. (3) în cumul cu prevederile art. 17 alin. (2) din Legea nr. 65 din 30.03. 2023.
7. Declararea neconstituționalității prevederilor art. 17 alin. (4) și (5) din Legea nr. 65 din 30.03. 2023.
8. Declararea neconstituționalității textului art. 18 alin. (1) din Legea nr. 65 din 30.03. 2023.

D. Argumentarea incidenței unui drept sau a mai multor drepturi din Constituție.

Articolul 1 Statul Republica Moldova

(1) Republica Moldova este un stat suveran și independent, unitar și indivizibil.

(2) Forma de guvernământ a statului este republica.

(3) Republica Moldova este un stat de drept, democratic, în care demnitatea omului, drepturile și libertățile lui, libera dezvoltare a personalității umane, dreptatea și pluralismul politic reprezintă valori supreme și sînt garantate.

Articolul 2**Suveranitatea și puterea de stat**

(1) Suveranitatea națională aparține poporului Republicii Moldova, care o exercită în mod direct și prin organele sale reprezentative, în formele stabilite de Constituție.

(2) Nici o persoană particulară, nici o parte din popor, nici un grup social, nici un partid politic sau o altă formațiune obștească nu poate exercita puterea de stat în nume propriu. Uzurparea puterii de stat constituie cea mai gravă crimă împotriva poporului.

Articolul 4**Drepturile și libertățile omului**

(1) Dispozițiile constituționale privind drepturile și libertățile omului se interpretează și se aplică în concordanță cu Declarația Universală a Drepturilor Omului, cu pactele și cu celelalte tratate la care Republica Moldova este parte.

(2) Dacă există neconcordanțe între pactele și tratatele privitoare la drepturile fundamentale ale omului la care Republica Moldova este parte și legile ei interne, prioritate au reglementările internaționale.

Articolul 7**Constituția, Lege Supremă**

Constituția Republicii Moldova este Legea ei Supremă. Nici o lege și nici un alt act juridic care contravine prevederilor Constituției nu are putere juridică.

Articolul 16**Egalitatea**

(1) Respectarea și ocrotirea persoanei constituie o îndatorire primordială a statului.

(2) Toți cetățenii Republicii Moldova sînt egali în fața legii și a autorităților publice, fără deosebire de rasă, naționalitate, origine etnică, limbă, religie, sex, opinie, apartenență politică, avere sau de origine socială.

Articolul 8**Respectarea dreptului internațional și a tratatelor internaționale**

(1) Republica Moldova se obligă să respecte Carta Organizației Națiunilor Unite și tratatele la care este parte, să-și bazeze relațiile cu alte state pe principiile și normele unanim recunoscute ale dreptului internațional.

(2) Intrarea în vigoare a unui tratat internațional conținând dispoziții contrare Constituției va trebui precedată de o revizuire a acesteia.

Articolul 20**Accesul liber la justiție**

(1) Orice persoană are dreptul la satisfacție efectivă din partea instanțelor judecătorești competente împotriva actelor care violează drepturile, libertățile și interesele sale legitime.

(2) Nici o lege nu poate îngrădi accesul la justiție.

Articolul 21**Prezumția nevinovăției**

Orice persoană acuzată de un delict este prezumată nevinovată pînă cînd vinovăția sa va fi dovedită în mod legal, în cursul unui proces judiciar public, în cadrul căruia i s-au asigurat toate garanțiile necesare apărării sale.

Articolul 22**Neretroactivitatea legii**

Nimeni nu va fi condamnat pentru acțiuni sau omisiuni care, în momentul comiterii, nu constituiau un act delictuos. De asemenea, nu se va aplica nici o pedeapsă mai aspră decît cea care era aplicabilă în momentul comiterii actului delictuos.

Articolul 23**Dreptul fiecărui om de a-și cunoaște drepturile și îndatoririle**

(1) Fiecare om are dreptul să i se recunoască personalitatea juridică.

(2) Statul asigură dreptul fiecărui om de a-și cunoaște drepturile și îndatoririle. În acest scop statul publică și face accesibile toate legile și alte acte normative.

Articolul 28**Viața intimă, familială și privată**

Statul respectă și ocrotește viața intimă, familială și privată.

Articolul 39**Dreptul la administrare**

(1) Cetățenii Republicii Moldova au dreptul de a participa la administrarea treburilor publice nemijlocit, precum și prin reprezentanții lor.

(2) Oricărui cetățean i se asigură, potrivit legii, accesul la o funcție publică.

Articolul 53**Dreptul persoanei vătămate de o autoritate publică**

(1) Persoana vătămată într-un drept al său de o autoritate publică, printr-un act administrativ sau prin nesoluționarea în termenul legal a unei cereri, este îndreptățită să obțină recunoașterea dreptului pretins, anularea actului și repararea pagubei.

(2) Statul răspunde patrimonial, potrivit legii, pentru prejudiciile cauzate prin erorile săvârșite în procesele penale de către organele de anchetă și instanțele judecătorești.

Articolul 54**Restrângerea exercițiului unor drepturi sau al unor libertăți**

(1) În Republica Moldova nu pot fi adoptate legi care ar suprima sau ar diminua drepturile și libertățile fundamentale ale omului și cetățeanului.

(2) Exercițiul drepturilor și libertăților nu poate fi supus altor restrângeri decât celor prevăzute de lege, care corespund normelor unanim recunoscute ale dreptului internațional și sînt necesare în interesele securității naționale, integrității teritoriale, bunăstării economice a țării, ordinii publice, în scopul prevenirii tulburărilor în masă și infracțiunilor, protejării drepturilor, libertăților și demnității altor persoane, împiedicării divulgării informațiilor confidențiale sau garantării autorității și imparțialității justiției.

(3) Prevederile alineatului (2) nu admit restrângerea drepturilor proclamate în articolele 20-24.

(4) Restrângerea trebuie să fie proporțională cu situația care a determinat-o și nu poate atinge existența dreptului sau a libertății.

Articolul 114**Înfăptuirea justiției**

Justiția se înfăptuiește în numele legii numai de instanțele judecătorești.

Articolul 115**Instanțele judecătorești**

(1) Justiția se înfăptuiește prin Curtea Supremă de Justiție, prin curțile de apel și prin judecătorii.

(2) Pentru anumite categorii de cauze pot funcționa, potrivit legii, judecătorii specializate.

(3) Înfăptuirea de instanțe extraordinare este interzisă.

(4) Organizarea instanțelor judecătorești, competența acestora și procedura de judecată sînt stabilite prin lege organică.

Articolul 116**Statutul judecătorilor**

(1) Judecătorii instanțelor judecătorești sînt independenți, imparțiali și inamovibili, potrivit legii.

(2) Judecătorii instanțelor judecătorești se numesc în funcție, în condițiile legii, până la atingerea plafonului de vârstă, de către Președintele Republicii Moldova, la propunerea Consiliului Superior al Magistraturii. Președintele Republicii Moldova poate respinge o singură dată candidatura propusă de către Consiliul Superior al Magistraturii.

[Art.116 alin.(3),(4) abrogate prin Legea nr.120 din 23.09.2021 în vigoare 01.04.2022]

(5) Deciziile privind numirea judecătorilor și cariera acestora trebuie să fie adoptate în baza unor criterii obiective, bazate pe merit, și a unei proceduri transparente, în condițiile legii. Promovarea sau transferul judecătorilor se face doar cu acordul acestora.

(5¹) Judecătorii au doar imunitate funcțională în condițiile legii.

(6) Sancționarea judecătorilor se face în conformitate cu legea.

(7) Funcția de judecător este incompatibilă cu exercitarea oricărei alte funcții retribuite, cu excepția activității didactice și științifice.

[Art.116 alin.(2),(5) în vedecție nouă, alin.(5¹) introdus prin Legea nr.120 din 23.09.2021 în vigoare 01.04.2022]

Articolul 120

Caracterul obligatoriu al sentințelor și al altor hotărâri judecătorești definitive

Este obligatorie respectarea sentințelor și a altor hotărâri definitive ale instanțelor judecătorești, precum și colaborarea solicitată de acestea în timpul procesului, al executării sentințelor și a altor hotărâri judecătorești definitive.

E. Argumentarea pretinsei încălcări a unuia sau a mai multor drepturi garantate de Constituție.

Potrivit prevederilor art. 1 alin. (3) din Constituție, aplicat în coroborare cu prevederile art. 4, art. 20 și art. 116 alin.(1) din Constituție, dimensiunea constituțională a statului de drept ale cărui exigențe privesc scopurile majore ale activității statale, prefigurată în ceea ce este numit **domnia legii**, implică subordonarea statului față de drept, asigurarea acelor mijloace care permit dreptului să **cezureze opțiunile politice** și, în acest cadru să **ponderizeze** eventualele **tendințe abuzive**, discreționare ale structurilor etatice.

Statul de drept asigură supremația Constituției, corelarea legilor și a tuturor actelor normative cu aceasta, existența regimului de separație a puterilor publice, care trebuie să acționeze în limitele legii, și anume în limitele unei legi ce exprimă voința generală. **Statul de drept, consacră o serie de garanții, inclusiv jurisdicționale**, care asigură respectarea drepturilor și libertăților cetățenilor prin autolimitarea statului, respectiv încadrarea autorităților publice în coordonatele dreptului (HCC 7/2015 §40).

Programele politice de reformare a justiției, urmează a fi realizate în limitele Constituției cu respectarea garanțiilor jurisdicționale în materie de respectarea a drepturilor și libertăților cetățeanului, precum și a sistemului constituțional de organizare a justiției. Deci, opțiunile politice de reformare a justiției, nu pot fi realizate din contul sacrificării principiilor și valorilor constituționale, inclusiv dreptul constituțional al cetățeanului de acces la justiție – art. 20 din Constituție.

Modelul de reglementare infraconstituțională a procedurii de evaluare externă a judecătorilor pentru care a optat Guvernul, impune respectarea standardelor constituționale de admisibilitate a ingerințelor politice în domeniul justiției și implicit a limitelor de colaborare dintre puteri.

Potrivit scopul legal al procedurii de evaluare externă, intervenția legislativă în justiție, s-a realizat în scopul „asigurării integrității judecătorilor Curții Supreme de Justiție și a sporirii încrederii societății în activitatea acesteia și în sistemul justiție” – preambulului Legii 65 și „asigurării integrității judecătorilor și procurorilor și a sporirii încrederii societății în justiție, Parlamentul adoptă prezenta lege organică” – preambulul Legii 252.

Analizând scopul legal, în raport cu reglementările procedurii de evaluare în special condițiile angajării în procedura de evaluare, în sensul reglementat la art. 3, alin.(2) lit. „b” și alin. (3) din Legea nr. 65 și art. 3 alin. (2) lit. „e”, alin.(4) din Legea 252, în cumul cu reglementările privind componența comisiei de evaluare și consecințele ex-jure a nepromovării evaluării, analizate supra, se face observat scopul ascuns al ingerinței în sistemul constituțional al garanțiilor în domeniul justiției privind desființarea garanțiilor constituționale de independență a judecătorilor și preluării controlului politic al justiției, art. 116 alin. (1) din Constituție, în calitate de garanție sine qua non a unui proces echitabil în sensul art. 20 din Constituție și art. 6§1 din Convenție (HCC 28/10, §5, HCC 10/1997, HCC 9/2003 §4, HCC 22/2013, §53).

Pornind de la conceptul constituțional al independenței judecătorilor, potrivit căruia „independența judecătorilor este un principiu în afara căruia nu se poate vorbi de o autentică activitate de înfăptuire a justiției”, independența judecătorului presupune, în primul rând, raporturile acestuia cu celelalte autorități publice (HCC nr. 10/1997), reglementările privind angajarea în procedura de evaluare - art. 3, alin.(2) lit. „b” și alin. (3) din Legea nr. 65, reprezintă în esență un mecanism politic de impunere a demisiilor judecătorilor din sistemul judecătoresc, în special raportată la abordările politice a judecătorilor și/sau linșajul mediatic motivat politic. Astfel, scopul ascuns al intervenției legislative este eliminarea judecătorilor Curții Supreme de Justiție, neagreați politic din sistem și obținerea de instrumente eficiente de control politic asupra justiției.

Aparent, scopul ascuns al evaluării externe a judecătorilor Curții Supreme de Justiție, coincide cu discursurile politice privind demiterea din funcție a judecătorilor soluțiile cărora au dezamăgit politicul și/sau nu sunt agreate de politic dezideratele intens politizate de control a justiției.

În acest sens, prevederile legale, constituționalitatea cărora este criticată, în cumul cu celelalte reglementări legale, constituie elemente componente ale mecanismului de „constrângere și subordonare politică” a judecătorilor în scopul excluderii din sistem și instituirea controlului politic al justiției, reprezentând ipso jure o violare a principiului separației puterilor în fraudă independenței judecătorilor și implicit a dreptului de acces la justiție.

Instituirea principiului separației puterilor statului are drept scop crearea sistemului de guvernare ce ar permite stoparea abuzului din partea unei puteri (HCC 24/2013 §39). În speță, o componentă a puterii de stat cu un rol mai puternic de influență, a realizat o ingerință în independența puterii judecătorești, în calitate de condiție sine qua non a „autenticității justiției”, acțiune interzisă de Constituție (HCC 7/2015, §40).

Principiul colaborării puterilor în stat, nu autorizează o realizare discreționară de putere și/sau neglijarea atribuțiilor în domenii specifice de activitate (HCC 33/2013), conceptul

constituțional de colaborare și separare a puterilor în stat, impune *inter alia* și la respectarea limitelor constituționale (HCC 3/2012 §32).

Mutatis mutandis, ingerința legislativă în statutul constituțional al judecătorului, realizată aparent în scopul „asigurării integrității judecătorilor și procurorilor, sporirea încrederii societății în justiție”, nu poate fi realizată din contul dreptului constituțional de acces la justiție, fără a fi atinsă „substanța dreptului” – art. 20 din Constituție, (HCC 14/2012 §38). Or, o justiție echitabilă este de neconceput în absența independenței judecătorilor.

Pornind de la imperativul constituțional în virtutea căruia „principiul accesului liber la justiție, urmează a fi privit nu doar ca o garanție fundamentală pentru exercitarea efectivă a drepturilor și libertăților persoanei, ci și ca o normă imperativă chemată să dea sens noțiunii „statului de drept” (HCC 14/2012, §50), mecanismul deghizat de intervenție legislativă în statutul de judecător în scopul promovării unor obiective politice, urmează a fi analizat sub aspectul unui abuz de drept în fraudarea valorilor și principiilor fundamentale consfințite la art. 1 alin.(3), art. 20, art. 116 din Constituție și art. 6§1 din Convenție.

Acuzațiile de abuz de drept, în fraudarea principiilor și valorilor constituționale fundamentale, printre care dreptul cetățeanului de acces la justiție, realizat *inter alia* cu ocazia instituirii unor mecanisme legislative deghizate de constrângerea și intimidarea judecătorilor în scopul „expunerii politice și control a justiției” însoțite de impunerea de facto a demisionării din funcții, aparent din proprie inițiativă, urmează a fi analizate prin prisma standardelor CEDO privind aplicarea art. 18 din CEDO.

În acest sens, dreptul material care a constituit obiectul unor ingerințe inadmisibile cu ocazia promovării obiectivelor politice de reformare a justiției -- art. 20 din Constituție este un drept protejat la art. 6§2 din Convenție, parte integrantă a sistemului național de drept cu statut constituțional, (HCC 38/1998).

Potrivit jurisprudenței CEDO, un „scop ascuns” este un scop care nu este prevăzut în dispozițiile convenției și care este diferit de cel declarat de autorități (Hodorkovski vs Rusia; Luțenko vs Ucraina). Noțiunea de scop ascuns are legătură de cea de „re-credință”, dar acestea nu sunt neapărat echivalente.

Prezența sau absența scopului ascuns și prin urmare a unui abuz constituțional de putere în fraudarea drepturilor cetățeanului, urmează a fi constatată în baza unei evaluări obiective, nefiind legată de prezența dovezilor a existenței rea credinței (Merabișivili vs Georgia). Deci, scopul ascuns a ingerinței legislative în fraudarea principiilor și valorilor constituționale, constituționalitatea căreia este criticată, poate exista și în absența „rea-credinței”.

Intimidarea și exercitarea de presiuni, motivată politic și sau însoțite de acțiuni politice de intimidare, lansate la adresa judecătorilor, inclusiv cu referințe directe la procedura de evaluare, în cumul cu mecanismul legislativ de angajare în procedura de evaluare sub sancțiunea aplicării *ex-jure* a unui pachet larg de sancțiuni - art. 3 alin.3 din Legea nr. 65 - și termenul restrâns în care demise urmează a fi depusă, reprezintă în esență acțiuni de intimidarea și presiune politică a judecătorilor în scopul promovării obiectivelor politice ascunse de sensibilizare politică și instituirea controlului justiției implicit și controlului demisiilor din funcția a judecătorilor constrânși, în fraudarea dreptului constituțional fundamental de acces liber la justiție -- art. 20 din Constituție.

Atât abuzul de drept, cât și presiunile și intimidările în scopul sensibilizării și controlului politic a justiției, în lipsa unui mecanism de asigurare a funcționalității justiției și a garanțiilor de echitate a procedurilor judiciare, urmează a fi analizat în primul rând în raport cu dreptul constituțional de acces la justiție – art. 20 din Constituție, în calitatea sa de imperativ constituțional chemat să dea sens noțiunii „statului de drept” – art. 1 alin. (3) din Constituție.

Or, promovarea obiectivelor politice de reformare a justiției, nu pot fi realizate din contul principiilor și valorilor constituționale fundamentale în special cele care țin de esența constituțională a statului, art. 1 alin. (3) din Constituție.

În circumstanțele speței, analizate în cumul „scopul ascuns” al normelor de drept contestate, inclusiv mecanismul de angajare în evaluare și efectele juridice în sensul reglementat la art. art. 3 alin.(2) lit. „b”- (3), 17 alin. (4) – (5) din Legea nr. 65, se circumscrie a fi o intimidare și exercitarea de presiuni în privința judecătorilor, în scopul sensibilizării politice a judecătorilor, încurajării controlate a depunerii cererilor de demisie. Or, ingerința în sistemul de garanții constituționale a statutului de judecător, în contextul reglementărilor instituite de legile evaluării externe, a condus inter alia la atribuirea de „valoare” discursurilor politice la adresa judecătorilor și implicit instituirea de breșe în garanțiile constituționale a statului de judecător pentru ingerințe politice în independența justiției.

Aparent, procedura de evaluare externă a judecătorilor, în cumul cu lipsa mecanismului de securizare a dreptului de acces la justiție a cetățeanului, constituie un instrument eficient de control al justiției, reprezentând în esență un veritabil abuz de drept în fraudă Constituției, art. 1 alin. (3), art. 4, art. 6, art. 20, art. 116 alin.(1) din Constituție.

Sinteză nr. 1 la argumentele expuse.

Potrivit prevederilor art. 1 alin. (3) din Constituție, aplicat în coroborare cu prevederile art. 4, art. 20 și art. 116 alin. (1) din Constituție, dimensiunea constituțională a statului de drept, ale cărui exigențe privesc scopurile majore ale activității statale, prefigurate în ceea ce este numit domnia legii, implică:

- a. Subordonarea statului față de drept.
- b. Asigurarea mijloacelor care permit dreptului să cenzureze opțiunile politice și, în acest cadru, să pondereze eventualele tendințe abuzive, discreționare ale structurilor etatice.
- c. Asigurarea supremației Constituției și corelarea legilor și a tuturor actelor normative cu aceasta.
- d. Existența regimului de separație a puterilor publice, care trebuie să acționeze în limitele legii, și anume în limitele unei legi ce exprimă voința generală (Legea Supremă).
- e. Garanții jurisdicționale care asigură respectarea drepturilor și libertăților cetățenilor prin autolimitarea statului, respectiv încadrarea autorităților publice în coordonatele dreptului (HCC 7/2015 §40).

Reformarea justiției trebuie să se efectueze în limitele Constituției.

Programele politice de reformare a justiției urmează a fi realizate în limitele Constituției, cu respectarea garanțiilor jurisdicționale în materie de respectare a drepturilor și libertăților cetățeanului, precum și a sistemului constituțional de organizare a justiției. Opțiunile politice de reformare a justiției nu pot fi realizate din contul sacrificării principiilor și valorilor constituționale, inclusiv dreptul constituțional al cetățeanului de acces la justiție – art. 20 din Constituție.

Evaluarea externă a judecătorilor este marcată de o ingerința politică.

Modelul de reglementare infraconstituțională a procedurii de evaluare externă a judecătorilor, pentru care a optat Guvernul, impune respectarea standardelor constituționale de admisibilitate a ingerințelor politice în domeniul justiției și, implicit, a limitelor de colaborare dintre puteri (§71).

Potrivit scopului legal al procedurii de evaluare externă a judecătorilor Curții Supreme de Justiție, intervenția legislativă în justiție s-a realizat în scopul: a) „Asigurării integrității judecătorilor Curții Supreme de Justiție și a sporirii încrederii societății în activitatea acestora și în sistemul justiție” – *preambulul Legii 65*; b) „Asigurării integrității judecătorilor și procurorilor și a sporirii încrederii societății în justiție” – *preambulul Legii 252*.

Analizând scopul legal în raport cu reglementările procedurii de evaluare, în special condițiile angajării în procedura de evaluare - art. 3 alin. (2) lit. „b” și alin. (3) din Legea nr. 65 - în cumul cu reglementările privind componența comisiei de evaluare și consecințele ex-jure ale nepromovării evaluării, se observă:

- a. Există un scop ascuns al ingerinței în sistemul constituțional al garanțiilor în domeniul justiției.
- b. Desființarea garanțiilor constituționale de independență a judecătorilor.
- c. Preluarea controlului politic al justiției, art. 116 alin. (1) din Constituție, ca garanție sine qua non a unui proces echitabil în sensul art. 20 din Constituție și art. 6§1 din Convenție (HCC 28/10, §5; HCC 10/1997; HCC 9/2003 §4; HCC 22/2013, §53).

Independența judecătorilor și eliminarea influenței politice.

Conform conceptului constituțional al independenței judecătorilor: a) „Independența judecătorilor este un principiu în afara căruia nu se poate vorbi de o autentică activitate de înfăptuire a justiției” (HCC 10/1997); b) Independența judecătorului presupune, în primul rând, raporturile acestuia cu celelalte autorități publice.

Astfel, reglementările privind angajarea în procedura de evaluare externă a judecătorilor Curții Supreme de Justiție reprezintă, în esență:

- a. Un mecanism de sensibilizare a demisiilor judecătorilor din sistemul judecătoresc și în special de la Curtea Supremă de Justiție.
- b. Se referă la abordările politice ale guvernării asupra judecătorilor și/sau linșajul mediatic motivat politic.
- c. Scopul ascuns este eliminarea judecătorilor neagrați politic și obținerea de instrumente eficiente de control politic asupra justiției și în special al Curții Supreme de Justiție, care este instanța judecătorească supremă.

Scopul ascuns al evaluării externe a judecătorilor Curții Supreme de Justiție coincide cu discursurile politice privind demiterea din funcție a judecătorilor ale căror soluții au fost pe placul politicului și neagrați de dezideratele intens politizate de control a justiției.

Intimidarea și presiunile asupra judecătorilor, inclusiv prin termene restrânse și sancțiuni aspre pentru nepromovarea evaluării, creează un climat de teamă și conformism. Acest lucru afectează strategic capacitatea judecătorilor de a lua decizii în mod independent și imparțial.

Încălcarea principiului separației puterilor de stat.

Prevederile legale criticate, în cumul cu celelalte reglementări legale, constituie inter alia elemente componente ale mecanismului de „constrângere și subordonare politică” a judecătorilor. Au scopul excluderii din sistem al judecătorilor și instituirii controlului politic al justiției. Reprezintă ipso jure o violare a principiului separației puterilor de stat, în fraudă independenței judecătorilor și a dreptului de acces la justiție.

Subliniem că, instituirea principiului separației puterilor statului are drept scop crearea unui sistem de guvernare care să permită stoparea abuzului din partea unei puteri (HCC 24/2013 §39).

La caz, 2 componente a puterii de stat, cu un rol mai puternic de influență, a realizat o ingerință în independența puterii judecătorești, acțiune interzisă de Constituție (HCC 7/2015, §40).

Ingerința legislativă în statutul constituțional al judecătorilor, realizată prin mecanisme care permit influențarea sau sancționarea acestora pe criterii politice, încalcă principiul separației puterilor în stat. Aceasta subminează independența judecătorilor, esențială pentru o justiție echitabilă.

Colaborarea puterilor și limitele constituționale.

Principiul colaborării puterilor în stat nu autorizează o realizare discreționară de putere și/sau neglijarea atribuțiilor în domenii specifice de activitate (HCC 33/2013) și conceptul constituțional de colaborare și separare a puterilor impune respectarea limitelor constituționale (HCC 3/2012 §32).

În aceeași ordine de idei, ingerința legislativă în statutul constituțional al judecătorului, realizată aparent în scopul „asigurării integrității judecătorilor, sporirea încrederii societății în justiție”, nu poate fi realizată din contul dreptului constituțional de acces la justiție, fără a fi atinsă „substanța dreptului” – art. 20 din Constituție (HCC 14/2012 §38). Astfel, în *ultimo ratio* ingerința politicului în puterea judecătorească afectează strategic dreptul de acces la justiție calitativă. Justiția echitabilă este de neconceput în absența independenței judecătorilor.

Abuzul de drept și scopul ascuns.

Pomind de la imperativul constituțional conform căruia principiul accesului liber la justiție urmează a fi privit nu doar ca o garanție fundamentală pentru exercitarea efectivă a drepturilor și libertăților persoanei, ci și ca o normă imperativă chemată să dea sens noțiunii statului de drept (HCC 14/2012, § 50).

Astfel, mecanismul deghizat de intervenție legislativă în statutul de judecător, în scopul promovării unor obiective politice, reprezintă un abuz de drept în fraudă valorilor și principiilor fundamentale consfințite la art. 1 alin. (3), art. 20, art. 116 din Constituție și art. 6§1 din Convenție. Acuzațiile de abuz de drept și presiunile asupra judecătorilor urmează a fi analizate prin prisma standardelor CEDO privind aplicarea art. 18 din Convenție. Potrivit jurisprudenței CEDO:

- a. Un „scop ascuns” este un scop care nu este prevăzut în dispozițiile Convenției și care este diferit de cel declarat de autorități (*Hodorkovski vs Rusia; Luțenko vs Ucraina*).
- b. Noțiunea de scop ascuns are legătură cu cea de rea-credință, dar acestea nu sunt neapărat echivalente.
- c. Prezența sau absența scopului ascuns și, prin urmare, a unui abuz constituțional de putere în fraudă drepturilor cetățeanului, trebuie constatată în baza unei evaluări obiective, nefiind legată de prezența dovezilor a existenței rea-credinței (*Merabishvili vs Georgia*).
- d. Scopul ascuns al ingerinței legislative în fraudă principiilor și valorilor constituționale poate exista și în absența „rea-credinței”.

Deși scopul declarat al acestor legi este „asigurarea integrității judecătorilor” și „sporirea încrederii societății în justiție”, analiza contextului și a prevederilor specifice sugerează un scop ascuns: eliminarea judecătorilor neagreați politic și preluarea controlului asupra sistemului judiciar.

Utilizarea reformelor judiciare ca pretext pentru a exercita control politic reprezintă un abuz de drept. Aceasta încalcă dreptul constituțional de acces liber la justiție (art. 20 din Constituție) și dreptul la un proces echitabil (art. 6 §1 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului).

Dispozițiile supuse controlului de constituționalitate ilustrează caracterul de demitere/sanționare a judecătorilor pe motive politice, ceea ce este contrar standardelor internaționale privind independența judiciară (vezi jurisprudența CtEDO, *Baka vs Ungaria*).

Presiuni politice și dreptul de acces la justiție.

Intimidarea și exercitarea de presiuni, motivate politic și/sau însoțite de acțiuni politice de intimidare, lansate la adresa judecătorilor, inclusiv cu referințe directe la procedura de evaluare, în cumul cu mecanismul legislativ de angajare în procedura de evaluare sub sancțiunea aplicării ex-jure a unui pachet larg de sancțiuni, după cum este prevăzut în art. 17 alin. (4) – (5) din Legea nr. 65 și termenul restrâns în care demisia urmează a fi depusă, reprezintă, în esență:

- a. Acțiuni de intimidare și presiune politică asupra judecătorilor.
- b. Scopul promovării obiectivelor politice ascunse de sensibilizare politică și instituirea controlului justiției.
- c. Controlul demisiilor din funcția a judecătorilor constrânși, în fraudă dreptului constituțional fundamental de acces liber la justiție – art. 20 din Constituție.

Atât abuzul de drept, cât și presiunile și intimidările în scopul sensibilizării și controlului politic al justiției, în lipsa unui mecanism de asigurare a funcționalității justiției și a garanțiilor de echitate a procedurilor judiciare, trebuie analizate în primul rând în raport cu dreptul constituțional de acces la justiție – art. 20 din Constituție, în calitatea sa de imperativ constituțional chemat să dea sens noțiunii „statului de drept” – art. 1 alin. (3) din Constituție.

Promovarea obiectivelor politice de reformare a justiției nu poate fi realizată din contul principiilor și valorilor constituționale fundamentale, în special cele care țin de esența constituțională a statului – art. 1 alin. (3) din Constituție.

Art. 4 alin. (5) din Legea nr. 65 reglementează că finanțarea activității Comisiei de evaluare și a secretariatului acesteia se efectuează din contul și în limitele mijloacelor financiare aprobate în legea bugetară anuală, din alte surse neinterzise de lege.

Finanțarea activității Comisiei de evaluare și a secretariatului din "alte surse neinterzise de lege" poate pune în pericol independența și imparțialitatea comisiei. Acceptarea finanțării din surse externe, altele decât bugetul de stat aprobat prin legea bugetară anuală, poate crea dependențe sau influențe externe asupra comisiei. Aceasta contravine principiului separației puterilor în stat și afectează încrederea în obiectivitatea procesului de evaluare. Mai mult, bugetul Comisiei nici măcar cel puțin nu este consultat cu Consiliul Superior al Magistraturii.

Finanțarea din surse externe deschide calea către conflicte de interese, mai ales dacă finanțatorii au interese directe sau indirecte în rezultatele evaluărilor. Judecătorii și procurorii evaluați ar putea fi afectați de influența unor entități externe care contribuie financiar la activitatea comisiei, ceea ce ar compromite integritatea procesului.

Prevederea permite finanțarea din surse neprecizate, ceea ce îngreunează **transparența și controlul democratic** asupra fondurilor utilizate. Parlamentul, ca organ reprezentativ suprem al Republicii Moldova, poate pierde din capacitatea de a supraveghea utilizarea resurselor publice, încălcându-se astfel principiile constituționale legate de **gestiunea finanțelor publice**.

Termenul „alte surse neinterzise de lege” este vag și lasă loc interpretărilor subiective. Lipsa de precizie legislativă contravine principiului legalității constituționale, care cere ca normele juridice să fie clare, precise și previzibile. Astfel, persoanele implicate nu pot prevedea în mod rezonabil care surse de finanțare sunt acceptabile, ceea ce creează incertitudine juridică.

Dacă anumite entități externe pot finanța comisia, există riscul ca acestea să obțină favoruri sau tratament preferențial, ceea ce contravine principiului egalității în fața legii. Toți justițiabilii și subiecții evaluării trebuie să beneficieze de un tratament imparțial și egal.

Acceptarea finanțării din surse externe poate ascunde influențe nedeclarate asupra actului de justiție. Acest lucru poate submina independența sistemului judiciar și poate duce la încălcarea dreptului la un proces echitabil, garantat de art. 20 din Constituție.

Constituția și legislația națională prevăd că finanțarea instituțiilor publice trebuie să se realizeze prin legea bugetară anuală, asigurând astfel controlul și auditul adecvat al cheltuielilor publice. Finanțarea din surse externe poate eluda procedurile standard de control financiar și audit, ceea ce contravine principiilor bunei guvernări.

În concluzie, la acest capitol prevederea conform căreia finanțarea Comisiei de evaluare și a secretariatului acesteia se poate realiza din **alte surse neinterzise de lege** ridică probleme serioase de constituționalitate. Acestea includ:

- a. Încălcarea independenței și imparțialității comisiei;
- b. Riscuri de conflicte de interese și influențe externe;
- c. Lipsa transparenței și a controlului democratic asupra finanțelor publice;
- d. Încălcarea principiilor legalității constituționale și egalității prevăzute de Constituție;
- e. Posibila afectare a dreptului la un proces echitabil și a independenței justiției.

Astfel, dispoziția legală supusă contenciosului constituțional contravine prevederilor art. 131 din Constituția Republicii Moldova. Conform Constituției, bugetul de stat este

instrumentul prin care se asigură finanțarea instituțiilor publice (Art. 131). Alocarea fondurilor trebuie să fie realizată prin legea bugetară anuală, adoptată de Parlament. Finanțarea din alte surse decât cele aprobate poate fi considerată neconstituțională, deoarece depășește cadrul legal prevăzut pentru gestiunea finanțelor publice.

Totodată, autonomia financiară a sistemului judecătoresc cuprinde și problemele privind evaluarea extraordinară, iar pentru această este necesar ca să fie respectate prevederile art. 121 din Constituția Republicii Moldova.

Constituția stabilește că gestionarea finanțelor publice trebuie să fie supusă controlului parlamentar și să respecte principiile transparenței și bunei guvernări. Finanțarea din surse externe, neclar definite, poate scăpa de sub supravegherea democratică, periclitând responsabilitatea și eficiența în utilizarea resurselor publice.

Notăm că, problemele de constituționalitate la acest capitol pot fi depășite prin:

- a. asigurarea finanțării activității comisiei și a secretariatului său numai din fondurile alocate prin legea bugetară anuală, iar acest lucru garantează controlul parlamentar și transparența utilizării fondurilor publice;
- b. eliminarea termenilor vagi precum "alte surse neinterzise de lege" și înlocuirea acestora cu prevederi specifice care detaliază exact sursele permise de finanțare;
- c. instituirea unor mecanisme de raportare și audit public riguros pentru a asigura transparența totală a cheltuielilor comisiei;
- d. adoptarea de măsuri suplimentare pentru a preveni orice influență externă asupra procesului de evaluare, menținând astfel încrederea publicului în sistemul judiciar.

Secțiunea II de argumente. Componenta Comisiei. Perioada de evaluare.

Conform prevederilor art. 6 alin. (1) din Legea 65 Comisia de evaluare este constituită din 6 membri, numiți cu votul a 3/5 din deputații aleși, după cum urmează:

- a) 3 membri, *cetățeni* ai Republicii Moldova – la propunerea fracțiunilor parlamentare, cu respectarea reprezentării proporționale a majorității și a opoziției;
- b) 3 membri – *la propunerea partenerilor de dezvoltare*.

Necesită a fi observat, că deținerea cetățeniei de către membrii propuși de partenerii de dezvoltare, nu este reglementată ca fiind obligatorie.

Componenta comisiei de evaluare, instituite în rezultatul punerii în aplicare a prevederilor legale, constituționalitatea cărora este criticată, atestă faptul că membrii propuși de partenerii de dezvoltare sunt în exclusivitate cetățeni străini, în fraudarea exigențelor constituționale de exercitare a suveranității doar de cetățenii Republicii Moldova.

Statutul special al comisiei de evaluare, definit la art. 4, art. 5, art. 10, art. 11 alin.(4)-(5), art. 13, art. 16 din Legea 65, prin care se autorizează ingerința în viața privată și statutul constituțional al titularilor mandatului de judecător cu impact de carieră, în interes public, reprezintă în esență autorizarea unor entități străine de a influența și participa la realizarea obiectivelor de politică internă, în speță reforma justiției cu impact direct în privința puterii judecătorești.

Scopului urmărit prin instituirea procedurilor de evaluare extraordinară a judecătorilor CSJ, Comisia de evaluare extraordinară, în cumul cu statutul special atribuit de lege, în virtutea căruia Comisia deține calitatea de autoritate investită cu atribuții excepționale de a iniția procedura de evaluare cu impact de carieră pentru judecătorii Curții Supreme de Justiție, de a exercita investigarea circumstanțelor individuale ale candidatului și de a face concluzii motivate pe marginea corespunderii subiectului evaluat criteriilor de evaluare, circumscrie regimul juridic al activității Comisiei de evaluare.

În acest sens, reținând sarcinile și competențele extraordinare atribuite Comisiei de evaluare, inclusiv autorizarea intervențiilor în sistemului garanțiilor constituționale, potrivit prevederilor art. 2 din Legea nr.158 cu privire la funcțiile publice, art. 8 din Codul Administrativ, Comisiile de evaluare acționează în raport cu subiecții evaluării, cât și terți în regim de autoritate (putere) publică.

Potrivit prevederilor art. 39 din Constituție, „dreptul la administrarea treburilor publice”, se recunoaște deținătorilor cetățeniei Republicii Moldova, motiv din care prevederile legale prin care se autorizează realizarea unui interes public de către cetățeni străini sau structuri constituirea cărora este influențată de către entități străine, identificate de lege potrivit criteriilor de contribuție financiară la realizare reformei în domeniul justiției, urmează a fi analizate prin prisma art. 1 alin. (3), art. 2, art.7, art. 39 din Constituție.

Dreptul exclusiv al cetățenilor de a participa la administrarea treburilor publice în sensul art. 39 din Constituție, este desprins din conceptul de „suveranitate națională” definit la art. 2 alin.(1) din Constituție și caracteristicile constituționale ale statului, (art.1 alin.(1) din Constituție), potrivit cărora independența este o premisă *sine qua non* a existenței suveranității în sensul consfințit de Constituție.

Potrivit jurisprudenței CC, conceptul constituțional de suveranitate națională, constă în dreptul poporului de a hotăra necondiționat asupra intereselor sale și de a le promova în formele stabilite de Legea Supremă. Acest principiu constituțional derivă din art.1 alin. (1) din Constituție, care consacră caracterul suveran al statului (HCC 15/2015).

În accepțiunea CC, noțiunea de suveranitate națională înseamnă, puterea absolută și perpetuă a poporului, pe care acesta o exercită prin organele reprezentative ale puterii de stat, al cărei titular suveran este. În acest sens, suveranitatea națională este

inalienabilă, întrucât ceea ce se transmite organelor reprezentative este doar exercițiul acesteia (HCC 16/2001 §3), Parlamentul nefiind o excepție.

Din perspectiva conceptului constituțional de suveranitate națională și independență, interpretat în coroborare cu exigențele definite la art. 39 din Constituție, în materie de administrare a „treburilor publice”, în calitatea sa de deținător al puterii de stat, poporul Republicii Moldova este cel care stabilește regulile esențiale cu privire la exercitarea acesteia și instituie autoritățile prin care puterea va fi exercitată, în formele stabilite de Constituție (HCC 15/2014).

Astfel, în sensul expus în textul legilor analizate, art. 6 alin.(6), delegarea exercitării atribuțiilor suverane ale statului în materie de „administrare a justiției” unor cetățeni străini, la propunerea „donatorilor internaționali” activi în domeniul reformei justiției, aparent s-a realizat în schimbul suportului acordat în domeniul justiției.

În acest context, necesită a fi reținut, că în conformitate cu prevederile art. 7 din Constituție, mandatul constituțional de legiferare a Parlamentului este limitat de Constituție și subordonat reglementărilor constituționale, motiv din care transferul neautorizat a exercitării atribuțiilor suverane a statului în materie de administrare a justiției unor cetățeni străini, recomandați de donatori internaționali, realizat prin intermediul Legii 65 art. 6 alin. (6) este contrar caracteristicilor constituționale a statului, art. 1 alin.(1), din Constituție, conceptului constituțional de suveranitate națională, și art. 39 din Constituție, privind exigențele constituționale în materie de administrare internă, în speță a domeniului justiției. Constituția Republicii Moldova nu autorizează nici o procedură *infra-constituțională* de sacrificare a suveranității naționale și/sau exercitarea în comun cu elemente străine regimului național al administrării interne a statului.

Problema majoră identificată este participarea cetățenilor străini la administrarea justiției, ceea ce contravine suveranității naționale și exigențelor constituționale. Constituția Republicii Moldova rezervă dreptul la administrarea treburilor publice exclusiv cetățenilor săi, iar delegarea atribuțiilor suverane către cetățeni străini este văzută ca o încălcare a suveranității naționale. În concluzie, pentru implementarea reformei justiției în parteneriat cu donatorii internaționali, ar fi necesar un amendament constituțional.

Conceptul de suveranitate națională presupune că poporul are dreptul de a hotărî asupra intereselor sale fără interferențe externe. Atribuirea rolurilor de evaluare cetățenilor străini poate submina acest principiu. Implicarea entităților străine ridică întrebări legate de transparență și responsabilitate. Finanțarea externă aduce cu sine condiții sau influențe care pot afecta imparțialitatea și independența procesului de evaluare externă a judecătorilor Curții Supreme de Justiție.

Procedura de evaluare a judecătorilor Curții Supreme de Justiție cu participarea cetățenilor străini și finanțare externă este o problemă de ordin strategic pentru sistemul judiciar al Republicii Moldova. O implicare a cetățenilor străini în procesul de evaluare subminează suveranitatea statului, deoarece evaluările sunt esențiale pentru independența și funcționarea sistemului judiciar. În aceste circumstanțe, deciziile privind evaluarea judecătorilor sunt influențate de entități străine, ceea ce generează riscul ca interesele naționale să fie subordonate unor interese externe.

Implicarea străină pentru public generează perceperea de lipsă de transparență și responsabilitate în procesul de evaluare, ceea ce poate reduce încrederea în sistemul judiciar. Cine finanțează acela impune și condițiile, astfel, procesul de evaluare fiind controlat de interese străine și de politicul de la guvernare.

Mai mult, evaluarea judecătorilor Curții Supreme de Justiție de către cetățeni străini care sunt membri de partid în statele lor de origine prezenta mai multe riscuri strategice și de integritate pentru sistemul judiciar al Republicii Moldova.

În sensul enunțat, cetățenii străini membri de partid pot aduce cu ei agende politice specifice care ar putea influența deciziile de evaluare în funcție de interesele politice ale statelor lor de origine. Există riscul ca acești membri să prioritizeze interesele politice ale partidelor lor în detrimentul obiectivității și imparțialității procesului de evaluare. Membrii străini au acces la informațiile oficiale care ar putea compromite grav realitatea suveranității naționale.

Potrivit prevederilor art. art. 11 alin. (3) din Legea nr. 65 se consideră că subiectul evaluării nu corespunde cerințelor integritate etică dacă comisia de evaluare a stabilit că:

Se consideră că subiectul evaluării nu corespunde criteriului de integritate financiară dacă comisia de evaluare are dubii serioase determinate de faptul că:

a) diferența dintre avere, cheltuieli și venituri, pentru ultimii 12 ani, depășește 20 de salarii medii pe economie, în cuantumul stabilit de către Guvern pentru anul 2023;

b) în ultimii 10 ani, a admis iregularități fiscale în urma cărora suma impozitului neplătit a depășit, în total, 5 salarii medii pe economie, în cuantumul stabilit de către Guvern pentru anul 2023.

Potrivit prevederilor art. 3 alin. 1 lit. "b" din Legea nr. 6, calitatea de subiect al evaluării poate fi deținută atât de judecători ai CSJ, cât și persoane care nu dețin funcții publice.

Statutul diferit al subiecților evaluării, în conformitate cu prevederile art. 18 alin. (5)-(6) din Legea 252 și art. 17 alin. (4)-(5) din Legea 65, constituie criteriu de diferențiere a efectelor nepromovării evaluării, motiv din care în lipsa unei „certitudini consistente” a procedurii de evaluare în sensul impactului în raport cu drepturile constituționale,

reglementările menționate supra cu referire la perioada de evaluare, urmează a fi analizate prin prisma art. 22, art. 23 și art. 54 alin.(2) din Constituție.

În acest context, necesită a fi reținut că potrivit preambulului Legii nr. 65, interpretat în coroborare cu scopul și principiile evaluării, evaluarea externă a judecătorilor, reprezintă un exercițiu excepțional, unic și limitat în timp, efectuat pentru verificarea integrității subiecților evaluării, în scopul sporirii încrederii în Curtea Supremă de Justiție, asigurarea integrității judecătorilor, sporirea încrederii societății în justiție.

Deci, în conformitate cu prevederile art. 54 alin.(2) din Constituție, scopul în care s-a autorizat ingerința în statutul constituțional de judecător/procuror, viața privată a subiectului evaluării, precum și securitatea raporturilor juridice, ține de încrederea societății în justiție și asigurarea integrității judecătorilor și procurorilor, nu și sancționarea acestora.

În acest sens, exigențele de constituționalitate a perioadei de evaluare, în calitate de termen procedural, urmează a fi analizate prin prisma scopului legal al procedurii de evaluare și consecințele restrângerii drepturilor constituționale.

În esență, procedura de evaluare externă a judecătorilor și candidaților are drept finalitate, sacrificarea statutului constituțional și dreptul la viață privată al titularului funcției publice și a candidaților în vederea realizării unor obiective de interes public – sporirea încrederii în justiție, motiv din care drepturile constituționale care au constituit obiectul unor restrângeri justificate de scop, urmează a fi analizate sub două aspecte: consolidarea încrederii în justiție și sancționarea subiectului evaluării care s-a angajat în procedura de evaluare pentru imposibilitatea satisfacerii retroactive a criteriilor de integritate etică și financiară, instituite prin Legea evaluării externe.

Potrivit prevederilor art. 17 alin. (4), (5) din Legea 65, procedura de evaluare retroactivă, are și efecte punitive. Sancțiunea aplicată pentru omiterea satisfacerii retroactive a criteriilor de evaluare, se referă atât la eliberarea din funcție, cât și privarea de dreptul de a exercita activități, și drepturi patrimoniale, sancțiuni specifice răspunderii delictuale.

În conformitate cu exigențele de admisibilitate a restrângerii drepturilor constituționale, în sensul definit la art. 54 alin.(2) din Constituție, ingerința în viața privată a subiectului evaluării, cu ocazia investigării circumstanțelor individuale în scopul evaluării corespunderii criteriilor de evaluare, art. 28 din Constituție, restrângerea prezumției nevinovăției, art. 21 din Constituție, neretroactivitatea legii, art. 22 din Constituție, securitatea raporturilor juridice, în sensul previzibilității consecințele unor acțiuni și inacțiuni, de până la data instituirii procedurii de evaluare și certitudine funcției, art. 23 din Constituție, nu se admit decât în măsura în care restrângerea este proporțională scopului și nu aduce atingere însăși existența dreptului sau libertății, garantată de Constituție (HCC 40/2001), fiind necesară asigurarea unui

just echilibru între interesul public și drepturile individuale ale subiectului evaluării (HCC 7/2015 §41).

În speță, termenii cu care se operează în cadrul procedurii de evaluare, potrivit prevederilor art. 11 alin. (2) și (3), în raport cu subiecții evaluării cu statut de procuror sau judecător, în privința cărora procedura de evaluare are un efect punitiv ex jure, nu sunt justificați de scop și în calitate de mijloc de realizare a scopului declarat, nu se află în raport rezonabil de proporționalitate cu drepturile constituționale ale subiecților evaluării supuse ingerințelor.

În acest sens, perioada de evaluare, nu poate să depășească perioada în care subiectul evaluării a exercitat mandatul de judecător, legea urmând a fi conformă exigențelor de previzibilitate, art. 23 din Constituție, în scopul asigurării unei protecții efective a subiectului evaluării împotriva arbitrarului. Or, titularul statutului de judecător sau procuror, nu poate fi sancționat în calitate sa de judecător sau procuror, prin încetarea mandatului, pentru acțiuni sau omisiuni care datează în afara perioadei de exercitarea mandatului.

Principiul egalității instituie o obligație de a trata în mod diferit persoanele aflate în situații diferite. Astfel, potrivit jurisprudenței CC, dreptul de a nu fi discriminat este încălcat atunci când autoritățile eșuează în a trata diferit, fără o justificare obiectivă și rezonabilă, persoanele ale căror situații sunt semnificativ diferite (HCC 11/2016 §43).

Raportând la caz, exigențele art. 16 din Constituție, se observă o diferență semnificativă a impactului procedurii de evaluare în raport cu diferite categorii de subiecți evaluați și anume titularii unui statut de judecători și procurori care trebuie să-și justifice încrederea sub sancțiunea pierderii funcției și candidații care optează la o funcție de procuror sau judecător și în raport cu care procedura de evaluare are efectul eligibilității pentru exercitarea funcției publice.

Procedura de evaluare, în sensul definit de legea evaluării externe, nu are pentru candidatul evaluat, repercusiuni punitive în raport cu prezumția nevinovații, neretroactivitatea legii și securitatea raporturilor juridice. Or, menținerea statutului și aspirația pentru o funcție, sunt situații diferite, motiv din care, potrivit jurisprudenței CC, reglementările analizate trebuiau să fie conforme principiului egalității în sensul definit la art. 16 din Constituție.

Secțiunea a III-a. Argumente privind neconstituționalitatea prevederilor referitor la secretariat.

Implicarea partenerilor de dezvoltare în contractarea personalului denotă o încălcarea suveranității naționale (Art. 1 alin. (1) din Constituție) și a principiului separării puterilor (Art. 6 din Constituție).

Contractarea personalului secretariatului de către parteneri de dezvoltare, care pot fi entități externe sau internaționale, afectează suveranitatea statului și independența instituțiilor sale. Atribuțiile legate de angajarea personalului în structuri care produc impact asupra sistemului judiciar ar trebui să revină exclusiv autorităților naționale competente. Mai mult nu este clar statutul acestor persoane, regimul juridic al funcției, dreptul disciplinar aplicabil și experiența, și transparența angajării. De fapt modul de angajare este specific serviciilor speciale secrete. Secretariatul și șeful acestuia, personalul (angajații) dețin super-puteri, care implică subordonarea oricărei persoane în raport cu ei.

O asemenea formă de realizare a puterii nu este permisă de legea supremă a Republicii Moldova. Pe fundalul acestora, implicarea entităților externe în procese ce țin de organizarea și funcționarea instituțiilor judiciare poate perturba echilibrul constituțional dintre puteri și poate genera influențe necorespunzătoare.

Finanțarea activității Secretariatului denotă o lipsa transparenței și controlului democratic (Art. 72 și 131 din Constituție). Finanțarea prin intermediul partenerilor de dezvoltare, fără o reglementare clară în legea bugetară anuală, cludează controlul parlamentar asupra cheltuielilor publice. Această practică încalcă prevederile constituționale privind gestionarea finanțelor publice și responsabilitatea financiară a statului.

Derogarea de la dreptul funcției publice implică încălcarea principiului legalității (art. 23 din Constituție) și drepturilor funcționarilor publici (art. 43 și 54 din Constituție). Derogarea de la actele normative care reglementează statutul funcționarilor publici și funcționarea autorităților publice creează incertitudine juridică și afectează previzibilitatea legii și poate duce la aplicarea arbitrară a normelor (regula statului paralel și polițienesc). Obligația impusă instituțiilor și autorităților publice de a delega sau detașa angajați, fără consimțământul acestora, încalcă dreptul la muncă și libertatea alegerii locului de muncă. Presupune o restrângere a drepturilor, care nu este justificată și proporțională cu scopul urmărit.

În continuare, lipsa personalității juridice a Secretariatului și subordonarea exclusivă față de Comisia de Evaluare generează pe de o parte ambiguitate în responsabilitatea legală și financiară, iar pe de altă parte, lipsa controlului și supravegherii instituționale, care de regulă revine statului (principiul ierarhiei). Fiind fără personalitate juridică, secretariatul nu poate încheia contracte, nu poate fi subiect de drepturi și obligații legale, ceea ce creează confuzie în gestionarea resurselor și a responsabilităților. Mai este o problemă care se referă la încălcarea principiului securității juridice, or, cetățenii și instituțiile nu pot ști cu certitudine cine este responsabil pentru acțiunile secretariatului. Faptul că Secretariatul este independent de orice altă autoritate publică națională și se subordonează doar Comisiei de evaluare, ceea ce poate duce la lipsa mecanismelor de verificare și echilibrare necesare într-un stat de drept. Mai mult,

instituțiile și autoritățile publice trebuie să fie transparente și să răspundă în fața altor organisme de control.

Influențe externe și conflicte de interese care afectează independența și imparțialitatea justiției (art. 116 alin. (1) din Constituție). Implicarea partenerilor de dezvoltare în contractarea personalului poate conduce la influențe externe asupra activității secretariatului și, implicit, asupra Comisiei de evaluare. Sistemul judecătoresc trebuie să fie independent de orice influențe externe.

Secțiunea a IV-a. Argumente privind nefindeplinirea standardelor de probă pentru CSM expuse de Comisia de la Veneția. Restrângerea drepturilor constituționale ale subiectului evaluat.

La data de 12 mai 2023, ministrul justiției, a solicitat un aviz de monitorizare cu privire la proiectul Legii 252.

La §17 din avizul comun al CV și Direcția Generală a Drepturilor Omului și Statul de Drept (DGI) al Consiliului Europei, se constată că autoritățile au eliminat din art. 11 alin. (2) sintagma „îndoieli serioase” atunci când se aplică anumite temeuri pentru evaluare, indicată ca fiind una problematică în opinia CV din 14/03/2023, (§47, 67, 69) și au prevăzut că organismele de verificare ar trebui să „determine faptele relevante.

De asemenea se mai constată că „a fost adăugat un nou alineat (2) la art. 18, în care se precizează că CSM ar trebui să ia în considerare „existența unor probe” în ceea ce privește comiterea faptelor imputate. Autoritățile au explicat că, prin aceste modificări, cazul va fi evaluat pe baza probelor disponibile, ceea ce ar implica un **standard de probă mai ridicat decât „dubii serioase”**.

De facto, Guvernul a trișat în ceea ce privește îmbunătățirea proiectului în sensul asigurării „certitudinii consistente” a procedurii de evaluare.

Standardul de probă „dubii serioase” calificat de CV ca fiind unul problematic, se regăsește la alin. (3) art. 11 din Legea nr. 252 ca și în cazul Legii nr. 65 și în acest sens, nu a fost eliminat, doar infiltrat la un alt alineat.

Același tertip de manipulare a CV și DGI a fost aplicat și în cazul reformulării prevederilor art. 18 alin.(2), calificat în aviz ca fiind o îmbunătățire a standardului de probă.

Necesită a fi reținut, că potrivit reformulării alin.(2) din art. 18 a Legii 252, standardul de probă în cadrul procedurii decizională a CSM nu a fost modificat, CSM este impus de a ține cont de dovezile care confirmă săvârșirea de către subiectul evaluării a faptelor prevăzute la art. 11 alin. (2) și (3). Deci, CSM/CSP urmează de a opera în cadrul procedurii de examinare a rezultatelor evaluării, cu același standard de probă reglementat la art. 11 alin. (2), (3).

Situația este identică și în cazul Legii nr. 65 care nu a fost îmbunătățită, standardul problematic de probă „dubii serioase”, se regăsește atât la alin. (2) cât și alin. (3) din art. 11.

Astfel, standardul de dubii serioase a rămas același și pentru procedura decizională în fața Consiliului Superior al Magistraturii, ceea ce denotă aplicarea unor sancțiuni de ordin penal și disciplinar pe baza unor dubii serioase în determinatul unui standard de probă mai înalt specific pentru sancțiunile disciplinare/contravenționale/penale.

Subiectul evaluării, în cadrul procedurii de evaluare, pe lângă statutul special de judecător, dispune și de garanțiile constituționale statuate la Cap. I-II din Constituție, admisibilitatea restrângerii constituie obiect de reglementare la art. 54 din Constituție.

Potrivit prevederilor art. 54 alin. (3) din Constituție, nu se admite restrângerea drepturilor proclamate la art. 20-24 din Constituție, deci accesul la justiție (art. 20), neretroactivitatea legii (art.22), previzibilitatea reglementărilor legale, (art.23) constituie obiectul incidentelor procedurii de evaluare externă.

Pornind de la exigențele de constituționalitate a modelului de evaluare externă, adoptat de Guvern în scopul promovării obiectivelor de politică internă, în lipsa unor amendamente constituționale, procedura de evaluare trebuie să rămână în cadrul constituțional existent, §12 CDL-AD (2023)005, admisibilitatea restrângerii drepturilor constituționale, urma a fi analizată de Guvern, atât din perspectivă scopului cât și a efectelor în raport cu subiectul evaluat, în calitatea sa de titular al dreptului constituțional, restrângerea căruia s-a operat în interesul consolidării încrederii în justiție.

În acest sens, necesită a fi reținut că potrivit prevederilor art. 17 alin. (4), alin.(5) din Legea 65 hotărârea CSM cu privire la nepromovarea evaluării are ca efect eliberarea din funcția a judecătorului.

În cadrul procedurii de evaluare, sancțiunea eliberarea din funcție operează *ex jure* prin efectul nejustificării de către subiectul evaluat a activității sale profesionale din trecut sau situația financiară, conform criteriilor de evaluare instituite de Legile evaluării constituționalitatea cărora este contestată.

De asemenea, în privința subiectului evaluat operează *ex jure* sancțiuni patrimoniale, privarea de dreptul la pensie specială, a dreptului la indemnizație unică de concediere și interdicții de a ocupa funcții timp de 5-7 ani.

În condițiile reglementărilor criticate, procedura de evaluare externă, urmărește *inter alia* scopul sancționării judecătorilor activitatea cărora din trecut, nu poate fi justificată, prin prisma criteriilor de evaluare, instituite de legile evaluării externe. Deci, scopul evaluării externe, nu se reduce doar la asigurarea încrederii societății în justiție, dar și sancționarea judecătorilor pentru acțiuni sau omisiuni din trecut.

Potrivit prevederilor art. 3 alin.(3) din Legea 65, refuzul subiectului evaluării de a se angaja în procedura evaluării sau omiterea de a demisiona din funcție în termen de 20 de zile din momentul notificării privind inițierea evaluării, se sancționează *ex-jure* cu întreg pachetul de sancțiuni a nepromovării evaluării. Aparent, refuzul subiectului evaluării de a se angaja în procedura de evaluare și accepta implicit restrângerea drepturilor constituționale sau de a renunța la procedura de evaluare a situației individuale pentru perioade din trecut, în cadrul unei proceduri problematice sub aspectul securității juridice, se sancționează cu demisia subiectului evaluat.

În acest sens, procedura de evaluare nu poate fi analizată sub aspectul angajării benevole a subiectului evaluat în procedura de evaluare în interesul consolidării încrederii în justiție. Procedura de evaluare externă rămâne a fi o măsură impusă forțat, sub sancțiune.

În condițiile reglementărilor legale în vigoare, inclusiv privarea subiectului evaluat de dreptul de a renunța la procedura de evaluare externă, procedura evaluării externă a judecătorului pare a fi o măsură punitivă. Prin efectul angajării în procedura de evaluare, subiectul evaluat este ținut de a justifica inaplicabilitatea în privința sa a pachetului de sancțiuni, instituite de legile evaluării.

În accepțiunea CC, principiul neretroactivității legii are un caracter universal, ține de stabilitatea ordinii de drept, urmărește protejarea libertăților, contribuie la adâncirea securității juridice și a certitudinii raporturilor interumane, (HCC 26/2002, §4).

În hotărârea nr. 3 din 01/11/2012, CC statuează că „în sensul articolului 22 din Legea fundamentală, este neconstituțional ca printr-o normă legală să fie sancționat un comportament manifestat anterior intrării în vigoare a acestei norme. Or, nu se poate pretinde unui subiect de drept să răspundă pentru o conduită anterioară intrării în vigoare a unei legi care reglementează sau modifică, pentru viitor, această conduită.

Prin conținutul articolului 22, Constituția Republicii Moldova recunoaște că principiul neretroactivității legilor nu este numai o cauză particulară, dar și că acesta are o importanță majoră. Legiuitorul a calificat acest principiu ca esențial pentru drepturile și libertățile fundamentale ale omului, statul având obligația de a asigura condițiile necesare pentru realizarea acestora. Astfel, legea acționează din momentul intrării în vigoare și până este abrogată. Legea nu se aplică faptelor săvârșite înainte de intrarea ei în vigoare (*lex ad praeteriam non valet*). În principiu, legea dispune numai pentru prezent și viitor, nu și pentru trecut, astfel încât este firesc să acționeze numai după intrarea în vigoare; legea nu ultraactivează, deci, ea nu își extinde acțiunea dincolo de ieșirea din vigoare (limita superioară a duratei ei).

În ipoteza, în care legiuitorul ar dori în mod justificat să înlăture sau să anuleze unele situații nedrepte, nu poate realiza acest lucru prin intermediul unei legi cu caracter

retroactiv, ci trebuie să caute mijloace adecvate, care să nu vină în contradicție cu principiul constituțional al neretroactivității legii (§108).

Drept consecință, nu este echitabil, nu este just și nu este legal ca o lege să-și extindă efectele asupra unor stări de fapt și raporturi consumate sau începute înaintea intrării în vigoare (§109).

În speță, neretroactivitatea legii, urmează a fi analizată prin prisma efectului punitiv care operează *ex jure* în cazul în care subiectul evaluării pică testul privind justificarea integritate financiară și etică, pentru perioade din trecut, conform criteriilor stabilite de legile evaluării, fără a suscita dubii serioase. Deci, imposibilitatea rezolvării dubiilor, privind conduita din trecut, inclusiv determinată de scurgerea unor perioade de timp, este sancționată *ex jure*, în absența vinovăției subiectului evaluării.

Conceptul constituțional de securitate juridică, în cumul cu obligația Guvernului de a „menține evaluarea” în cadrul constituțional, în conformitate cu prevederile art. 54 alin. (3) din Constituție, interzic restrângerea dreptului la neretroactivitatea legii, în sensul art. 22 din Constituție, în scopuri punitive.

Constituția la art. 54 alin.(2), autorizează restrângerea unor drepturi și libertăți, în cadrul politicilor legislative în scopul asigurării integrității judecătorilor CSJ și a sporirii încrederii societății în justiție, doar în măsura în care sunt justificate de scop. Promovarea unor scopuri implicite privind sancționarea subiecților evaluării, nu pot fi înglobate în scopul în care art. 54 alin.(2) din Constituție, autorizează ingerință în drepturile constituționale.

Efectul punitiv al procedurii de evaluare, urmează a fi analizat, inclusiv sub aspectul previzibilității reglementărilor legale care vizează conduita subiectului evaluării, până la data instituirii standardului de conduită, pe care urmează sa-l justifice subiectul evaluării, în scopul evitării sancțiunii legale.

Criteriile de calitate a legii, în sensul art. 23 din Constituție, includ principiile Convenției Europene și ale jurisprudenței Curții Europene de a asigura precizia, previzibilitatea legii și reglementarea specificativă (HCC 12/2013 §99).

Pentru a corespunde celor trei criterii de calitate – accesibilitate, previzibilitate și claritate – norma de drept trebuie să fie formulată cu suficientă precizie, astfel încât să permită persoanei să decidă asupra conduitei sale și să prevadă, în mod rezonabil, în funcție de circumstanțele cauzei, consecințele acestei conduite. În caz contrar, cu toate că legea conține o normă de drept care aparent descrie conduita persoanei în situația dată, persoana poate pretinde că nu-și cunoaște drepturile și obligațiile. Într-o astfel de interpretare, norma ce nu corespunde criteriilor clarității este contrară art.23 din Constituție, care statuează obligația statului de a garanta fiecărui om dreptul de a-și cunoaște drepturile. (HCC 26/10, §10).

În speță, potrivit prevederilor art. 11 din Legea evaluării, subiectul evaluării, este pus în situația de a rezolva „dubiile serioase” ale comisiei de evaluare, apărute în legătură cu evaluarea conduite subiectului evaluării din trecut, conform unor criterii inexistente în perioada evaluării, sub riscul sancționării, inclusiv fără vinovăției.

La momentul angajării în procedura de evaluare, sarcina probațiunii subiectului evaluării – rezolvarea dubiilor comisiei de evaluare, este una subiectiv determinată, iar omisiunea subiectului de a-și executa obligația „rezolvării” dubiilor comisiei, întinderea căreia la momentul angajării nu este cunoscută, se sancționează ex-jure, fără vinovăție.

Prezumția nevinovăției, potrivit jurisprudenței CEDO, însușită de CC, nu operează în cadrul procedurilor non punitive, motiv din care standardul de probă „balanța probabilităților” este unul admisibil¹. În cazul procedurilor punitive, prezumția nevinovăției, urmează a fi deturnată, în conformitate cu standardul de probațiune dincolo de orice dubii rezonabile.

Garanțiile art. 21 din Constituție, fiind aplicabile procedurilor punitive, în cumul cu prevederile art. 22, art. 23 din Constituție, circumscriu conținutul conceptului constituțional de „*consistent certainty*” aplicabile *in concreto* procedurii de evaluare externă a judecătorilor, în sensul reglementat de Legea nr. 65/2023.

Caracterul punitiv atribuit procedurii de evaluare în sensul reglementat la art. 3 alin. (3), art. 17 alin. (4), (5) din Legea 65 este elementul determinat al diferența de standarde și admisibilității constituționale în ingerința sistemului constituțional de garanții, în scopul asigurării încrederii în justiție.

În cadrul procedurii de evaluare extraordinară, judecătorilor CSJ li se pot pretinde justificarea menținerii exigențelor de eligibilitate, conform unor criterii de evaluare, fără a suscita dubii, reieșind din obligația constituțională de a asigura încrederea societății în instituții și persoane oficiale².

Guvernul, în cadrul promovării unor politici de reformare a justiției a avut posibilitatea legală de a institui criterii speciale de eligibilitate pentru exercitarea funcției de judecător al CSJ, justificate de scop, asigurarea încrederii în justiție, fără a fi necesare acțiuni invazive în sistemul de garanții constituționale în domeniul justiției și a protecției drepturilor și libertăților constituționale.

În acest sens, atât politicile de încurajare a demisiilor cât și sancționarea fără vinovăție a subiecților evaluării, nu constituie *ultima ratio* în realizarea scopului evaluării, motiv din care ingerința în sistemul garanțiilor constituționale, în scopul sancționării judecătorilor, nu a fost măsură necesară și nici una proporțională.

¹ Avizul CC nr.1, din 15/03/2022, §30.

² HCC nr. 10a din 22/04/2013, §63-67;

Aparent, în condițiile reglementărilor legale constituționalitatea cărora se contestă, eforturile Guvernului, s-au concentrat în mare parte pe promovarea scopului punitiv al procedurii de evaluare, în fraudarea sistemului constituțional de valori și garanții în domeniul justiției.

Procedura de evaluare externă, în forma actuală, prezintă grave probleme de constituționalitate și riscă să submineze principiile fundamentale ale statului de drept. Caracterul punitiv, aplicarea retroactivă a standardelor și lipsa previzibilității crează un cadru legal care poate fi contestat atât la nivel național, cât și internațional.

Procedura de evaluare externă le cere judecătorilor CSJ să justifice acțiuni sau omisiuni din trecut conform unor criterii care nu existau la momentul respectiv. Practic, sunt evaluați și sancționați disciplinar, penal și patrimonial pentru conduite trecute, pe baza unor standarde noi, ceea ce contravine principiului neretroactivității legii. În esență, li se impune să răspundă pentru fapte care, la momentul comiterii, nu erau considerate problematice sau nu erau reglementate.

Evaluarea externă are efecte punitive imediate și severe, precum eliberarea din funcție, pierderea pensiei speciale și a indemnizației de concediere, și interdicția de a ocupa funcții publice timp de 5-7 ani. Aceste sancțiuni se aplică automat, fără a oferi subiectului evaluării oportunitatea unei apărări efective sau a unei căi de atac adecvate. Astfel, dreptul fundamental la un proces echitabil și la acces la justiție este grav afectat.

Termeni precum „dubiile serioase” sunt vag definiți și lasă loc pentru interpretări subiective și arbitrare din partea comisiei de evaluare. Subiecții evaluării nu pot prevedea în mod rezonabil care sunt cerințele exacte și cum își pot adapta conduita pentru a le îndeplini. Această lipsă de claritate și precizie a legii încalcă principiul securității juridice și dreptul persoanei de a-și cunoaște drepturile și obligațiile.

Procedura impune subiectului evaluării obligația de a-și demonstra nevinovăția, inversând sarcina probei. Dacă nu reușește să rezolve „dubiile serioase” ale comisiei, este automat sancționat, fără a se stabili vinovăția sau intenția sa, având în vedere că CSM aplică același standard de probă. Această abordare contravine principiului prezumției de nevinovăție, care trebuie respectat în orice procedură cu efect punitiv.

Deși Constituția permite restrângerea unor drepturi în anumite condiții, această restrângere trebuie să fie necesară, proporțională și să nu afecteze esența dreptului. În cazul de față, măsurile punitive depășesc scopul declarat de consolidare a încrederii în justiție și afectează dur nucleul drepturilor fundamentale, ceea ce este nepermis. Restrângerea nu este justificată în raport cu beneficiul urmărit și nu respectă principiile proporționalității și necesității.

Procedura de evaluare are un efect sancționator similar unei proceduri penale, însă nu oferă garanțiile specifice unui astfel de proces. Lipsesc dreptul la protecție juridică efectivă, posibilitatea de a contesta decizia într-o instanță independentă și imparțială,

precum și alte garanții procedurale esențiale. Aplicarea unor sancțiuni grave, fără respectarea acestor garanții, subminează statul de drept și încrederea în sistemul juridic și cel al justiției, astfel, strategie denotă o atârnare a justiției de puterea politică.

Procedura de evaluare externă, în forma actuală, prezintă multiple probleme de constituționalitate care afectează drepturi și libertăți fundamentale ale judecătorilor CSJ. Aplicarea retroactivă a noilor standarde, inversarea sarcinii probei, lipsa de claritate a legii și restrângerea disproporționată a drepturilor sunt incompatibile cu principiile constituționale.

La acest capitol procedura de evaluare externă a judecătorilor CSJ *inter alia* prezintă multiple probleme de constituționalitate:

- a. Menținerea unui standard de probă inadecvat, care permite sancționarea pe baza unor suspiciuni nesustținute de probe solide în fața CSM.
- b. Aplicarea retroactivă a legii și sancționarea pentru fapte anterioare, contrar principiului neretroactivității.
- c. Restrângerea nejustificată și disproporționată a drepturilor fundamentale ale judecătorilor, fără respectarea condițiilor impuse de Constituție.
- d. Caracterul punitiv al procedurii fără oferirea garanțiilor procesuale necesare, inclusiv respectarea prezumției de nevinovăție.
- e. Lipsa previzibilității și clarității legii, afectând securitatea juridică și posibilitatea judecătorilor de a-și cunoaște și proteja drepturile.
- f. Forțarea participării la procedură sub amenințarea sancțiunilor, ceea ce contravine libertății și independenței lor profesionale.
- g. Posibilitatea influenței politice și afectarea independenței justiției, prin utilizarea procedurii ca instrument de presiune.

Secțiunea V. Argumente privind neconstituționalitatea prevederile art. 18 alin. (1) din Legea nr. 65.

Art. 18 alin. (1) din Legea nr. 65 prevede că, prin derogare de la prevederile Codului administrativ, hotărârea Consiliului Superior al Magistraturii prevăzută la art. 17 alin. (4) poate fi contestată de către judecătorul vizat sau de către Comisia de evaluare la Curtea Supremă de Justiție în termen de 5 zile de la comunicarea hotărârii motivate a Consiliului Superior al Magistraturii. Depunerea contestației suspendă executarea hotărârii Consiliului Superior al Magistraturii. În perioada examinării contestației, judecătorul vizat nu poate emite acte judecătorești de dispoziție.

Prevederea menționată stabilește următoarele:

- Derogare de la Codul Administrativ. Hotărârea Consiliului Superior al Magistraturii (CSM) prevăzută la art. 17 alin. (4) poate fi contestată la Curtea Supremă de Justiție (CSJ) în termen de 5 zile de la comunicarea hotărârii motivate.
- Suspendarea Executării. Depunerea contestației suspendă executarea hotărârii CSM.
- Restricții asupra Judecătorului vizat. În timpul examinării contestației, judecătorul nu poate emite acte judecătorești de dispoziție.

Prevederile alin. (1) al art. 18 din Legea nr. 65 prezintă următoarele probleme de constituționalitate.

Restrângerea Dreptului la Acces la Justiție (Art. 20 din Constituție). Termenul de contestare este foarte scurt pentru contestație. Stabilirea unui termen de 5 zile pentru contestarea hotărârii CSM este o perioadă nerezonabil de scurtă. Prin aceasta judecătorul vizat este privat de posibilitatea reală de a-și pregăti o apărare adecvată, afectând dreptul la un recurs efectiv. Judecătorul fiind pus într-o situație cu defavorizată în raport cu Comisia de evaluare și CSM, care se folosesc de termeni fie rezonabili sau de 30 zile, în cazul CSM. Astfel, judecătorul în termen de 5 zile trebuie să acumuleze probe, să analizeze hotărârea CSM, să studieze dosarul administrativ, cadrul normativ, să acumuleze probe, să-și angajeze avocat și să redacteze argumentat cererea de chemare în judecată. Conform jurisprudenței CEDO, termenul pentru exercitarea căilor de atac trebuie să fie rezonabil și suficient pentru a permite pregătirea eficientă a apărării.

Încălcarea principiului egalității în fața Legii (Art. 16 din Constituție). Prin derogarea de la Codul Administrativ, judecătorii sunt supuși unor reguli procedurale diferite față de alte persoane sau categorii profesionale. Nu se oferă o justificare clară și rezonabilă pentru acest tratament diferențiat. Menționăm că, toți cetățenii sunt egali în fața legii și beneficiază de aceleași drepturi și obligații.

Afectarea independenței și inamovibilității Judecătorilor (Art. 116 din Constituție). Interdicția de a emite acte judecătorești de dispoziție în timpul examinării contestației afectează independența judecătorului. Judecătorii trebuie să își poată exercita funcțiile fără restricții nejustificate sau interferențe externe. Inamovibilitatea asigură stabilitatea funcției de judecător și protejează împotriva îndepărtării arbitrare sau temporare din funcție.

Încălcarea principiului neretroactivității Legii (Art. 22 din Constituție). Derogare de la legislația anterioară și aplicarea imediată a noilor reguli procedurale afectează situații juridice în curs, fără a respecta principiul neretroactivității. **Norma a fost introdusă în perioada când se efectua evaluarea.** Cetățenii trebuie să aibă încredere în stabilitatea și predictibilitatea normelor juridice.

Restrângerea disproporționată a drepturilor fundamentale (Art. 54 din Constituție). Necesitatea și proporționalitatea măsurii. Măsura interzice judecătorului să emită acte judecătorești înainte de o decizie definitivă (irevocabilă), pare fi considerat disproporționat. Măsura trebuie să fie adecvată scopului legitim urmărit. Nu trebuie să existe alternative mai puțin restrictive. Beneficiile măsurii trebuie să depășească dezavantajele resimțite de judecător.

Încălcarea Dreptului la Muncă și la Exercițarea Profesiei (Art. 43 din Constituție). **Suspendarea activității fără o decizie judecătorească irevocabilă.** Judecătorul este împiedicat să își exercite atribuțiile profesionale înainte de pronunțarea unei hotărâri irevocabile. Până la o decizie finală, judecătorul ar trebui să beneficieze de prezumția de nevinovăție și să își poată exercita funcția.

Lipsa garanțiilor procedurale și a dreptului la un proces echitabil. **Restricționarea dreptului la apărare.** Termenul scurt și restricțiile impuse pot afecta capacitatea judecătorului de a-și exercita dreptul la apărare în mod efectiv. Din punct de vedere a standardelor internaționale, dreptul la un proces echitabil implică posibilitatea reală de a contesta deciziile și de a avea suficient timp pentru pregătirea apărării.

F. Lista documentelor relevante.

Lucrările dosarului 3-32/24 aflat pe rolul Curții Supreme de Justiție.

G. Declarația și semnătura autorului sesizării

Subsemnata, Mariana Ursachi, declar pe propria onoare că informațiile prezentate Curții Constituționale sunt veridice.

9 ianuarie 2025

Cu respect,
Mariana Ursachi

Digitally signed by Ursachi Mariana
Date: 2025.01.09 16:56:40 EET
Reason: MoldSign Signature
Location: Moldova

MOLDOVA EUROPEANĂ

CURTEA SUPREMĂ DE JUSTIȚIE

ÎNCHEIERE

cu privire la admiterea parțială a cererii privind sesizarea Curții Constituționale privind excepția de neconstituționalitate a art. 3, alin. (2), lit. „b”, alin. (3), art.(4), alin. (5) din Legea nr. 65 din 30.03.2023; art. 6, alin. (1), lit. „b” în cumul cu alin.(6) din Legea nr. 65 din 30.03.2023; art. 7, alin. (1), lit. e) din Legea nr. 65 din 30.03.2023 în cumul cu textul art. II „în sensul literei e), membrul comisiei de evaluare trebuie să nu fi făcut parte dintr-un partid politic din Republica Moldova în ultimii 3 ani” din Legea nr. 180 din 07.07.2023; art. 9 din Legea nr. 65 din 30.03.2023; art. 11, alin. (3) în partea perioadei de evaluare, din Legea nr. 65 din 30.03.2023; art. 11, alin. (3) în cumul cu prevederile art. 17 alin. (2) din Legea nr. 65 din 30.03.2023; art. 17 alin. (4) și (5) din Legea nr. 65 din 30.03. 2023; art. 18, alin. (1) din Legea nr. 65 din 30.03.2023,

în cauza de contencios administrativ, intentată la contestația depusă de către Mariana Ursachi împotriva Consiliului Superior al Magistraturii cu privire la anularea actului administrativ,

*(Dosarul nr. 3-32/24
nr. PIGD 2-24139963-01-3-09122024)*

Întrunirea parțială a condițiilor stabilite la art. 12¹ din Codul de procedură civilă pentru admiterea cererii de ridicare a excepției de neconstituționalitate.

13 ianuarie 2025

Textul corespunde originalului

Examinând în ședință publică cererea depusă de către Mariana Ursachi, privind ridicarea excepției de neconstituționalitate a unor prevederi ale Legii nr. 65 din 30 martie 2023,

Curtea Supremă de Justiție, în completul compus din:

Stela Procopciuc, *Președinte*,

Stella Bleșceaga,

Diana Stănilă, *judcători*,

constată următoarele:

ÎN FAPT

1. În data de 7 decembrie 2024, ora 20:19, prin intermediul poștei electronice, Mariana Ursachi a depus contestația, corectată ulterior împotriva Consiliului Superior al Magistraturii, prin care a solicitat anularea hotărârii Consiliului Superior al Magistraturii cu privire la Raportul Comisiei de evaluare externă a judecătorului al Curții Supreme de Justiție, Mariana Ursachi, nr. 668/41 din 2 decembrie 2024 și dispunerea, reluării procedurii de evaluare de către Comisia de evaluare, încasarea din contul Consiliului Superior al Magistraturii în beneficiul lui Ursachi Mariana a cheltuielilor de judecată.

2. Prin încheierea Curții Supreme de Justiție din data de 12 decembrie 2024 s-a primit spre examinare în procedura contenciosului administrativ contestația formulată de către Mariana Ursachi împotriva Consiliului Superior al Magistraturii. Totodată s-a informat participanții că, contestația va fi examinată în ședință publică pe data de 13 ianuarie 2025, ora 14.00, sala 4 în incinta Curții Supreme de Justiție (str. Petru Rareș, 18 mun. Chișinău).

3. La data de 09 ianuarie 2025, Mariana Ursachi a depus cerere prin care a solicitat sesizarea Curții Constituționale privind excepția de neconstituționalitate a art. 3, alin. (2), lit. „b”, alin. (3), art. (4), alin. (5) din Legea nr. 65 din 30.03.2023; art. 6, alin. (1), lit. „b” în cumul cu alin.(6) din Legea nr. 65 din 30.03.2023; art. 7, alin. (1), lit. e) din Legea nr. 65 din 30.03.2023 în cumul cu textul art. II „în sensul literei e), membrul comisiei de evaluare trebuie să nu fi făcut parte dintr-un partid politic din Republica Moldova în ultimii 3 ani” din Legea nr. 180 din 07.07.2023; art. 9 din Legea nr. 65 din 30.03.2023; art. 11, alin. (3) în partea perioadei de evaluare, din Legea nr. 65 din 30.03.2023; art. 11, alin. (3) în cumul cu prevederile art. 17 alin. (2) din Legea nr. 65 din 30.03.2023; art. 17 alin. (4) și (5) din Legea nr. 65 din 30.03. 2023; art. 18, alin. (1) din Legea nr. 65 din 30.03.2023,

4. În cadrul ședinței de judecată Mariana Ursachi și avocatul Cristina Ciubotaru au solicitat admiterea cererii privind ridicarea excepției de neconstituționalitate în sensul menționat.

5. În cadrul ședinței de judecată reprezentantul pârâtului Consiliul Superior al Magistraturii, Olesea Ciobanu a solicitat de a lăsa chestiunea privind ridicarea excepției de neconstituționalitate la discreția instanței.

LEGISLAȚIA RELEVANTĂ

6. Art. 195 din Codul administrativ prevede următoarele:

„Procedura acțiunii în contenciosul administrativ se desfășoară conform prevederilor prezentului cod. Suplimentar se aplică corespunzător prevederile Codului de procedura civilă, cu excepția art.169–171.”

7. Art. 12¹ din Codul de procedură civilă stipulează că:

„În cazul existenței incertitudinii privind constituționalitatea legilor, a hotărârilor Parlamentului, a decretelor Președintelui Republicii Moldova, a hotărârilor și ordonanțelor Guvernului ce urmează a fi aplicate la soluționarea unei cauze, instanța de judecată, din oficiu sau la cererea unui participant la proces, sesizează Curtea Constituțională.

La ridicarea excepției de neconstituționalitate și sesizarea Curții Constituționale, instanța nu este în drept să se pronunțe asupra temeiniciei sesizării sau asupra conformității cu Constituția a normelor contestate, limitându-se exclusiv la verificarea întrunirii următoarelor condiții:

a. obiectul excepției intră în categoria actelor prevăzute la art.135 alin.(1) lit.a) din Constituție;

b. excepția este ridicată de către una din părți sau reprezentantul acesteia ori este ridicată de către instanța de judecată din oficiu;

c. prevederile contestate urmează a fi aplicate la soluționarea cauzei;

d. nu există o hotărâre anterioară a Curții Constituționale având ca obiect prevederile contestate.

Ridicarea excepției de neconstituționalitate se dispune printr-o încheiere care nu se supune niciunei căi de atac și care nu afectează examinarea în continuare a cauzei, însă până la pronunțarea Curții Constituționale asupra excepției de neconstituționalitate se amână pledoariile.

Dacă nu sânt întrunite cumulativ condițiile specificate la alin.(2), instanța refuză ridicarea excepției de neconstituționalitate printr-o încheiere care poate fi atacată odată cu fondul cauzei.

Instanța de judecată poate ridica excepția de neconstituționalitate doar dacă cererea de chemare în judecată sau cererea de apel a fost acceptată în modul prevăzut de lege ori dacă cererea de recurs împotriva hotărârii sau deciziei curții de apel a fost declarată admisibilă conform legii.”

8. Art. 135, alin. (1), lit. a) din Constituția Republicii Moldova reglementează că:

„Curtea Constituțională exercită, la sesizare, controlul constituționalității legilor și hotărârilor Parlamentului, a decretelor Președintelui Republicii Moldova, a hotărârilor și ordonanțelor Guvernului, precum și a tratatelor internaționale la care Republica Moldova este parte.”

MOTIVAREA INSTANȚEI

9. Distinct, completul de judecată al Curții Supreme de Justiție reține, că la 09 februarie 2016 Curtea Constituțională a Republicii Moldova a adoptat Hotărârea nr. 2 „Pentru interpretarea articolului 135, alin. (1), lit. a) și g) din Constituția Republicii Moldova (excepția de neconstituționalitate) (sesizarea nr.55b/2015)”, prin care s-a decis că în cazul existenței incertitudinii privind constituționalitatea legilor, hotărârilor Parlamentului, decretelor Președintelui Republicii Moldova, hotărârilor și ordonanțelor Guvernului, ce urmează a fi aplicate la soluționarea unei cauze aflate pe rolul său, instanța de judecată este obligată să sesizeze Curtea Constituțională. Totodată, s-a dispus că excepția de neconstituționalitate poate fi ridicată în fața

instanței de judecată de către oricare dintre părți sau reprezentantul acesteia, precum și de către instanța de judecată din oficiu.

10. Conform § 79-80 din Hotărârea Curții Constituționale nr. 2 din 09 februarie 2016, pentru interpretarea art. 135 alin. (1) lit. a) și lit. g) din Constituție, controlul concret de constituționalitate pe cale de excepție constituie singurul instrument prin intermediul căruia cetățeanul are posibilitatea de a acționa pentru a se apăra împotriva legislatorului însuși, în cazul în care, prin lege, drepturile sale constituționale sunt încălcate. Curtea a mai menționat că dreptul de acces al cetățenilor prin intermediul excepției de neconstituționalitate la instanța constituțională reprezintă un aspect al dreptului la un proces echitabil.

11. Potrivit § 82-83 din aceeași Hotărâre, Curtea a reținut că judecătorul ordinar nu se va pronunța asupra temeiniciei sesizării sau asupra conformității cu Constituția a normelor contestate, ci se va limita exclusiv la verificarea întrunirii următoarelor condiții:

- i. obiectul excepției intră în categoria actelor cuprinse la articolul 135, alin. (1), lit. a) din Constituție;
- ii. excepția este ridicată de către una din părți sau reprezentantul acesteia, sau indică faptul că este ridicată de către instanța de judecată din oficiu.
- iii. prevederile contestate urmează a fi aplicate la soluționarea cauzei;
- iv. nu există o hotărâre anterioară a Curții având ca obiect prevederile contestate.

12. Verificarea constituționalității normelor contestate constituie competența exclusivă a Curții Constituționale. Judecătorii ordinari nu sunt în drept să refuze părților sesizarea Curții Constituționale, decât doar în condițiile menționate la paragraful § 82.

13. Așadar, pentru ridicarea excepției de neconstituționalitate, cu sesizarea Curții Constituționale, sunt necesare întrunirea cumulativă a tuturor condițiilor strict obligatorii prevăzute la art. 12¹, alin. (2) din Codul de procedură civilă.

14. Verificând respectarea condițiilor prevăzute la §82 din Hotărârea Curții Constituționale nr. 2 din 09 februarie 2016, obligator-necesare pentru ridicarea excepției de neconstituționalitate, completul de judecată ajunge la concluzia că acestea sunt întrunite doar parțial.

15. Astfel, completul de judecată reține că prevederile legale invocate și anume, art. 6, alin. (1), lit. „b” în cumul cu alin.(6) din Legea nr. 65 din 30.03.2023; art. 7, alin. (1), lit. e) din Legea nr. 65 din 30.03.2023 în cumul cu textul art. II „în sensul literei e), membrul comisiei de evaluare trebuie să nu fi făcut parte dintr-un partid politic din Republica Moldova în ultimii 3 ani” din Legea nr. 180 din 07.07.2023; art. 11, alin. (3) în partea perioadei de evaluare, din Legea nr. 65 din 30.03.2023; art. 11, alin. (3) în cumul cu prevederile art. 17, alin. (2) din Legea nr. 65 din 30.03.2023; art. 17, alin. (4) și (5) din Legea nr. 65 din 30.03. 2023, intră în categoria actelor prevăzute de art. 135, alin. (1), lit. a) din Constituție, sunt aplicabile cazului prin prisma efectelor nepromovării evaluării externe de către candidat, deci sunt incidente situației, iar o hotărâre sau decizie anterioară a Curții Constituționale, având ca obiect prevederile menționate nu există. Deci, în latura respectivă cererea se va admite.

16. Pe când, în partea cererii privind ridicarea excepției de neconstituționalitate a prevederilor art. 3, alin. (2), lit. „b”, alin. (3), art. (4), alin. (5) din Legea nr. 65 din 30.03.2023, art. 9 din Legea nr. 65 din 30.03.2023, art. 18 alin. (1) din Legea nr. 65 din 30.03.2023, completul de judecată conchide, că nu sunt întrunite condițiile stabilite de art. 12¹ din Codul de procedură civilă și anume prevederile legale menționate nu sunt aplicabile cazului actual legat de examinarea contestației depuse Mariana Ursachi împotriva Consiliului Superior al Magistraturii, cu privire la anularea actului administrativ și respectiv, în această parte se va respinge cererea de ridicare a excepției de neconstituționalitate.

17. Ținând cont de cele expuse și în temeiul art.195, art. 230 din Codul administrativ, art. 12¹ din Codul de procedură civilă,

COMPLETUL, CU UNANIMITATE DE VOTURI,

Admite parțial cererea cu privire la ridicarea excepției de neconstituționalitate depusă de Mariana Ursachi.

Ridică excepția de neconstituționalitate pentru controlul constituționalității art. 6, alin. (1), lit. „b” în cumul cu alin.(6) din Legea nr. 65 din 30.03.2023; art. 7, alin. (1), lit. e) din Legea nr. 65 din 30.03.2023 în cumul cu textul art. II „în sensul literei e), membrul comisiei de evaluare trebuie să nu fi făcut parte dintr-un partid politic din Republica Moldova în ultimii 3 ani” din Legea nr. 180 din 07.07.2023; art. 11, alin. (3) în partea perioadei de evaluare, din Legea nr. 65 din 30.03.2023; art. 11, alin. (3) în cumul cu prevederile art. 17, alin. (2) din Legea nr. 65 din 30.03.2023; art. 17, alin. (4) și (5) din Legea nr. 65 din 30.03. 2023.

În rest, cererea cu privire la ridicarea excepției de neconstituționalitate se respinge.

Transmite Curții Constituționale încheierea privind ridicarea excepției de neconstituționalitate împreună cu sesizarea.

Încheierea nu se supune niciunei căi de atac.

Președinte /semnătura/

Stela Procopciuc

Judecători /semnătura/

Stella Bleșceaga

/semnătura/

Diana Stănilă

Judecător

Stela Procopciuc